Patsiendi elulõpu tahteavalduse õiguslik raamistik

Põhisõnum

Elulõpu tahteavaldus on inimese enda etteulatuvalt väljendatud tahe tervishoiuteenuse osutamise kohta olukorraks, kus ta ise ei ole enam otsusevõimeline. Tervise infosüsteemis kehtivas elulõpu tahteavalduses väljendatud tahe on tervishoiutöötajale kohustuslik, kui inimene ei ole enam otsusevõimeline ja tekkinud kliiniline olukord vastab tahteavalduses kirjeldatud olukorrale.

Elulõpu tahteavalduse õiguslik tähendus

Elulõpu tahteavaldus on inimese enda tahteavaldus juhuks, kui ta ei ole tulevikus enam võimeline ise tervishoiuteenuse osutamise kohta otsust tegema või oma tahet väljendama. Käesoleva regulatsiooni alusel vormistatud elulõpu tahteavalduse andmed on tervishoiutöötajale kättesaadavad tervise infosüsteemi vahendusel, et inimese varem väljendatud tahe oleks raviotsuse tegemisel selgelt ja õigeaegselt kättesaadav.

See ei välista inimese õigust väljendada oma tahet tervishoiuteenuse osutamise kohta ka muul viisil võlaõigusseaduse alusel. Praktikas võib võlaõigusseaduse alusel koostatud ja notariaalselt kinnitatud elulõpu tahteavaldus jääda tervishoiutöötajatele kättesaamatuks. Just sellele eesmärgil loodi lahendus tervise infosüsteemi, et tahteavaldus jõuaks õigel ajal arstideni.

Tahteavalduse koostamine on vabatahtlik. Inimene otsustab ise, kas ta soovib elulõpu tahteavalduse koostada, milliseid tervishoiuteenuseid puudutavaid valikuid selles väljendada ning kas ta soovib tahteavalduse hiljem muuta või tühistada.

Õiguslikult on keskne, et tegemist on inimese enda teadlikult kujundatud tahtega. Inimene peab mõistma elulõpu tahteavalduse olemust ja sisu ning enda tehtud valikute võimalikke tagajärgi. Tahteavaldust ei koosta inimese eest lähedane, usaldusisik ega eestkostja.

Pea meeles: elulõpu tahteavaldus ei anna kellelegi teisele õigust inimese eest tema ravitahet kujundada. Selle eesmärk on säilitada inimese enda otsuse mõju ka olukorras, kus ta ei saa enam ise otsustada.

Seos patsiendi nõusoleku põhimõttega

Tervishoiuteenuse osutamise üldine õiguslik lähtekoht on patsiendi enesemääramisõigus: tervishoiuteenust osutatakse patsiendi nõusolekul ning otsusevõimeline patsient võib tervishoiuteenuse osutamisega nõustuda või sellest keelduda.

Elulõpu tahteavaldus võimaldab inimesel väljendada oma tahet etteulatuvalt juhuks, kui ta ei ole tulevikus enam otsusevõimeline ega saa ise oma tahet väljendada. Elulõpu tahteavalduses saab inimene määrata, millist ravi ta sellises olukorras soovib või ei soovi.

Kui inimesel on kehtiv elulõpu tahteavaldus ning tekkinud kliiniline olukord vastab tahteavalduses kirjeldatud olukorrale, tuleb tervishoiutöötajal lähtuda inimese enda varem väljendatud tahtest. Seega ei kujunda raviotsust inimese eest keegi teine, vaid õiguslik tähendus antakse inimese enda etteulatuvalt väljendatud tahtele.

Kes võib elulõpu tahteavalduse koostada?

Elulõpu tahteavalduse saab koostada täisealine inimene, kes on otsusevõimeline.

Piiratud teovõime ei välista iseenesest elulõpu tahteavalduse koostamist. Ka piiratud teovõimega täisealine inimene võib tahteavalduse koostada, kui arst hindab ta selle konkreetse otsuse tegemiseks otsusevõimeliseks. See tähendab, et inimene peab mõistma elulõpu tahteavalduse sisu ja tähendust, suutma kaaluda erinevaid valikuid ning aru saama oma valikute võimalikest tagajärgedest. Tahteavaldus peab põhinema inimese teadlikul ja tema enda kujundatud tahtel.

Teovõime ja otsusevõime on erinevad mõisted. Teovõime puudutab inimese üldist võimet teha kehtivaid tehinguid, otsusevõime aga tema võimet konkreetses olukorras mõista tervishoiuteenuse või tahteavalduse tähendust ja tagajärgi ning kujundada selle põhjal oma tahe.

Kuigi ka alaealine on piiratud teovõimega, ei saa alla 18-aastane inimene elulõpu tahteavaldust koostada. Elulõpu tahteavalduse koostamise õigus tekib alles täisealiseks saamisel.

Eestkostja ei saa elulõpu tahteavaldust inimese eest koostada. Tegemist on väga isikliku otsusega, mis puudutab inimese enda elu, tervist ja tulevast ravi ning mille tagajärjed võivad olla pöördumatud. Seetõttu saab tahteavalduse teha üksnes inimene ise. Nii nagu inimese eest ei saa abielluda ega testamenti teha tema esindaja, ei saa ka elulõpu tahteavalduses väljendatavat ravitahet kujundada eestkostja, lähedane ega muu isik.

Pea meeles: piiratud teovõimega täisealise puhul tuleb eraldi hinnata, kas inimene on elulõpu tahteavalduse tegemiseks otsusevõimeline. Piiratud teovõime olemasolu ei anna sellele automaatselt vastust. Alaealine elulõpu tahteavaldust koostada ei saa.

Arsti nõustamise õiguslik tähendus

Esmakordse elulõpu tahteavalduse koostamise eelduseks on arsti nõustamine ja arsti kinnitus, et inimene on elulõpu tahteavalduse tegemiseks otsusevõimeline.

Nõustamise õiguslik eesmärk on aidata tagada, et inimene teeb elulõpu tahteavalduse teadlikult ja kaalutletult. Inimene peab mõistma tahteavalduse olemust ja tähendust, selles tehtavaid valikuid ning nende võimalikke tagajärgi.

Nõustamise käigus selgitab arst inimesele elulõpu tahteavalduse olemust, erinevate terviseseisundite ja ravivõimaluste tähendust ning seda, millised võivad olla tervishoiuteenustest loobumise tagajärjed. Arst annab oma erialaste teadmiste põhjal teavet olemasolevate ravivõimaluste, nende eesmärkide ja piiride kohta ning selgitab, millised tagajärjed võivad kaasneda konkreetsetest ravimeetoditest loobumisega.

Nõustamise eesmärk ei ole suunata inimest tegema kindlat ravivalikut, vaid vähendada riski, et tahteavaldus tehakse selle sisu või tagajärgi piisavalt mõistmata. Arst ei otsusta inimese eest, milliseid valikuid ta peab tegema, ega kinnita inimese tehtud ravivalikute sobivust. Tahteavalduses väljendatud valikud peavad põhinema inimese enda teadlikul ja vabalt kujundatud tahtel.

Nõustamise käigus hindab arst ka seda, kas inimene on elulõpu tahteavalduse tegemiseks otsusevõimeline. Nõustamise tulemus ja otsusevõime kinnitus dokumenteeritakse tervise infosüsteemis.

Arsti nõustamine puudutab eelkõige tervishoiuteenuste ja ravist loobumisega seotud valikuid ning nende võimalikke tagajärgi. Tahteavalduses sisalduvad mittesiduvad eelistused, näiteks soovid

hoolduse, viibimiskoha või lähedaste kaasamise kohta, kujundab ja märgib inimene ise ning need ei ole arsti nõustamise sisuks.

Pea meeles: arsti nõustamine ei ole üksnes formaalne eeltingimus tahteavalduse koostamiseks. Selle eesmärk on aidata tagada, et inimene mõistab oma ravivalikute sisu ja võimalikke tagajärgi ning väljendab tahteavalduses oma teadlikku tahet.

Võrdluseks: arstliku nõustamise kasutamine elulõpu tahteavalduse koostamisel on levinud ka teistes riikides. Näiteks Austrias, Ungaris ja Sloveenias on arstlik konsultatsioon kohustuslik. Austrias ja Ungaris peab arst enne tahteavalduse koostamist hindama inimese otsusevõimet ning selgitama otsuse võimalikke tagajärgi. Sloveenias antakse inimesele enne tahteavalduse koostamist samuti teavet, et toetada teadliku otsuse tegemist. Šveitsis ja Hollandis on arstiga konsulteerimine soovitatav, kuid mitte kohustuslik.

Millal elulõpu tahteavaldus rakendub?

Elulõpu tahteavaldus on mõeldud rakendamiseks olukorras, kus inimene ei ole enam otsusevõimeline ega saa ise oma tahet väljendada. Kui inimene on otsusevõimeline ja suudab oma tahet väljendada, lähtutakse alati tema hetkel väljendatud tahtest, sõltumata sellest, mida ta on varem elulõpu tahteavalduses märkinud.

Kui inimene on otsusevõimeline ja suudab oma tahet väljendada, lähtutakse alati tema hetkel väljendatud tahtest ka siis, kui tervise infosüsteemis on kehtiv elulõpu tahteavaldus. Elulõpu tahteavaldus ei asenda inimese hetkel väljendatud tahet, vaid muutub rakendatavaks siis, kui inimene ise enam uut otsust teha ega oma tahet väljendada ei saa.

Näide. Inimesel on kehtiv elulõpu tahteavaldus, milles ta on teatud ravist loobunud. Haiglasse jõudes on ta aga otsusevõimeline ja ütleb selgelt, et soovib konkreetses olukorras ravi saada. Sellisel juhul lähtutakse inimese hetkel väljendatud tahtest, mitte varasemast elulõpu tahteavaldusest.

Kui inimene ei ole enam otsusevõimeline, tuleb kehtiva elulõpu tahteavalduse olemasolu korral hinnata, kas inimese tegelik kliiniline seisund vastab tahteavalduses kirjeldatud olukorrale ning kas tahteavalduses väljendatud ravivalik on selles olukorras kohaldatav. Tahteavalduse olemasolu tervise infosüsteemis ei tähenda, et selles sisalduvaid ravipiiranguid rakendatakse automaatselt iga terviseseisundi korral.

Elulõpu tahteavalduse rakendamise otsuse teeb arst või kiirabibrigaadi juht. Otsus peab põhinema inimese individuaalsel terviseseisundil, tahteavalduses kirjeldatud kliinilisel olukorral ja selles olukorras väljendatud ravitahtel.

Kui inimese kliiniline seisund ei vasta tahteavalduses kirjeldatud olukorrale, tahteavaldust selle olukorra suhtes ei rakendata ning inimesele osutatakse meditsiiniliselt näidustatud tervishoiuteenust.

Näide. Inimene on märkinud, et ravimatu haiguse lõppstaadiumis ei soovi ta kopsude kunstlikku ventilatsiooni. Kui ta satub otsusevõimetus seisundis haiglasse raske, kuid ravitava kopsupõletikuga ning tegemist ei ole ravimatu haiguse lõppstaadiumiga, ei kohaldata seda ravipiirangut üksnes tahteavalduse olemasolu tõttu. Vajalik ravi, sealhulgas vajaduse korral ajutine hingamisaparaadi tugi, on näidustatud.

Näide. Inimene on väljendanud, et ravimatu ja surmaga lõppeva haiguse lõppstaadiumis ei soovi elustamist. Kui tal tekib ootamatu südameseiskus olukorras, kus sellist lõppstaadiumis haigust ei ole,

ei vasta tegelik kliiniline olukord tahteavalduses kirjeldatud tingimusele ning tahteavaldust selle ravipiirangu osas ei rakendata.

Kiireloomulises olukorras võib esmalt olla vajalik inimese seisundi stabiliseerimine ja elupäästva ravi alustamine, kui ei ole veel võimalik kindlaks teha, kas tekkinud seisund vastab tahteavalduses kirjeldatud olukorrale.

Näide. Kui inimene satub raske õnnetuse järel haiglasse ning tema tahteavalduses on märgitud soov loobuda elupikendavast ravist pöördumatu ajukahjustuse korral, ei saa sellest kohe järeldada, et elupäästvat ravi ei alustata. Esmalt võib olla vajalik inimese seisundi stabiliseerimine ja vigastuse ulatuse hindamine. Kui hiljem selgub, et seisund vastab tahteavalduses kirjeldatud tingimustele, tuleb edasiste raviotsuste tegemisel tahteavaldusest lähtuda.

Tahteavalduse rakendamine ei tähenda ka seda, et inimesele lõpetatakse igasuguse abi osutamine. Ravist või elu säilitavatest sekkumistest loobumine ei välista vaevuste leevendamist, palliatiivravi ega muud inimese heaolu toetavat ravi ja hooldust vastavalt tema tahtele ja vajadustele.

Pea meeles: elulõpu tahteavalduse rakendamiseks peavad kokku langema kaks asjaolu: inimene ei ole enam otsusevõimeline ning tema tegelik kliiniline olukord vastab tahteavalduses kirjeldatud olukorrale. Kui inimene on otsusevõimeline, lähtutakse tema hetkel väljendatud tahtest.
Kui kliiniline olukord ei vasta tahteavalduses kirjeldatud tingimustele, ei rakendata tahteavaldust üksnes selle olemasolu tõttu.

Siduvad ravijuhised ja muud elulõpueelistused

Elulõpu tahteavalduses tuleb õiguslikult eristada tervishoiuteenuse osutamist puudutavaid valikuid ja muid elu lõpuga seotud juhiseid või eelistusi.

Tahteavalduse osa	Õiguslik tähendus
Tervishoiuteenuse osutamise või sellest keeldumise kohta väljendatud tahe	Võib olla tervishoiuteenuse osutajale siduv, kui tahteavalduse rakendamise eeldused on täidetud.
Raviga mitteseotud elulõpujuhised ja -eelistused	Ei ole tervishoiuteenuse osutajale õiguslikult siduvad, kuid neid võib võimaluse korral arvesse võtta.
Varaga seotud korraldused	Neid ei tehta elulõpu tahteavalduse kaudu Varaliste korralduste puhuks tehakse testament.

Ravivalikute ja palliatiivravi sisu on käsitletud koolituse eraldi osades.

Usaldusisiku õiguslik roll

Inimene võib määrata oma elulõpu tahteavalduse juurde ühe usaldusisiku. Usaldusisik peab olema täisealine ja teovõimeline. Usaldusisik on inimese enda valitud isik, kelle ülesanne on aidata kaitsta inimese huve olukorras, kus inimene ise ei ole enam otsusevõimeline.

Usaldusisiku roll on aidata tagada inimese elulõpu tahteavalduses varem väljendatud tahte võimalikult täpne järgimine. Vajaduse korral saab usaldusisik aidata tervishoiutöötajal mõista inimese varem väljendatud soove ning hinnata, kas tekkinud olukord vastab tahteavalduses kirjeldatud olukorrale ja inimese enda määratletud eelistustele.

Usaldusisik ei koosta ega muuda inimese eest elulõpu tahteavaldust ning ei saa kujundada inimese eest uut ravitahet. Tema roll seondub inimese enda varem väljendatud tahte vahendamise ja kaitsmisega.

Usaldusisiku roll on eriti oluline olukorras, kus lähedaste ja tervishoiutöötajate arusaamad patsiendi tahtest erinevad. Sellisel juhul on usaldusisik inimese enda valitud isik, kelle poole arst saab inimese varem väljendatud tahte täpsustamiseks pöörduda.

Usaldusisikul on juurdepääs selle inimese elulõpu tahteavaldusele, kelle usaldusisikuks ta on määratud. See ei anna talle juurdepääsu inimese muudele terviseandmetele. Usaldusisik võib aidata kaasa ka tahteavalduses märgitud raviga mitteseotud elulõpu soovide täitmisele, kuid see ei ole talle kohustuslik.

Usaldusisikuks määramine eeldab usaldusisiku enda nõusolekut. Nõusolek kinnitatakse digitaalse või omakäelise allkirjaga.

Võrdluseks: usaldusisiku määramise võimalus on kasutusel ka mitmes teises riigis, näiteks Saksamaal, Prantsusmaal, Sloveenias ja Austrias, kus usaldusisiku roll on samuti aidata tagada inimese varem väljendatud tahte järgimine olukorras, kus inimene ise enam otsuseid teha ei saa.

Tunnistaja õiguslik roll

Tunnistaja kaasatakse juhul, kui inimene ei saa terviseseisundist või füüsilisest piirangust tulenevalt tahteavaldust ise koostada või sellele digitaalset või omakäelist allkirja anda, kuid tema tahe on siiski üheselt arusaadav. Näiteks võib inimene väljendada oma tahet suuliselt või muu talle sobiva abivahendi abil.

Tunnistaja peab olema täisealine, teovõimeline ja otsusevõimeline ning inimene peab olema tema tunnistajana osalemise heaks kiitnud.

Tunnistaja roll on seotud tahteavalduse nõuetekohase vormistamisega. Ta ei tee inimese eest raviotsuseid, ei vali inimese eest tahteavalduse sisu ega väljenda enda seisukohta selle kohta, milline ravi oleks inimesele sobiv. Tema ülesanne on kinnitada tahteavalduse tegemise fakt ning see, et vormistatud tahteavaldus vastab inimese väljendatud tahtele. Ta kinnitab oma allkirjaga inimese tahteavalduse vormistamist olukorras, kus inimene ise ei saa sellele allkirja anda.

Elulõpu tahteavalduse koostamist nõustav arst ei saa olla sama tahteavalduse tunnistaja. Arsti ja tunnistaja rollide lahushoidmine aitab kaitsta nii inimest kui ka arsti ning vähendab hilisemate vaidluste riski selle üle, kas tahteavaldus väljendas inimese enda vaba ja teadlikku tahet. Nõustavast arstist erinev tunnistaja aitab kinnitada, et tahteavalduse vormistamine toimus nõuetekohaselt ja inimese enda tahtest lähtudes.

Pärast tahteavalduse vormistamist ei teki tunnistajal selle alusel õigust inimese elulõpu tahteavaldusele tervise infosüsteemis ligi pääseda. Tunnistaja roll lõpeb tahteavalduse nõuetekohase vormistamise kinnitamisega.

Elulõpu tahteavalduse muutmine ja tühistamine

Elulõpu tahteavaldus ei muuda inimese otsust pöördumatuks. Inimene võib oma tahteavaldust hiljem muuta või tühistada. Kuni tahteavalduse tühistamiseni on see kehtiv ning sellest tuleb selle rakendamise tingimuste täidetuse korral lähtuda.

Elulõpu tahteavalduse koostamine ei muuda inimese otsust pöördumatuks. Inimene võib oma tahteavaldust hiljem muuta või tühistada.

Inimene võib elulõpu tahteavalduse tühistada igal ajal ja mis tahes põhjusel. Näiteks võib inimene soovida saada tervishoiuteenust, millest ta on oma varasemas tahteavalduses loobunud. Sellisel juhul on lähtutakse tema hilisemast tahtest.

Tahteavalduse muutmisel koostatakse uus elulõpu tahteavalduse versioon. Uue versiooni jõustumisel asendab see varasema kehtiva tahteavalduse. Tahteavaldus jõustub selle digitaalsel allkirjastamisel või paberil allkirjastamise puhul tervise infosüsteemi jõudmisel.

Tühistamise korral ei ole inimesel enam kehtivat elulõpu tahteavaldust.Tühistamine ei pea olema digitaalselt ega omakäelise allkirjaga kinnitatud. Inimene võib väljendada tühistamissoovi ka suuliselt tervishoiutöötajale. Oluline on, et tühistamissoov oleks selgelt ja üheselt väljendatud ning see jõukas tervishoiutöötajani.

Kui inimene ei saa oma tühistamissoovi vahetult tervishoiutöötajale edastada, võib tema selgelt väljendatud soovi tervishoiutöötajale edasi anda ka juuresolev kolmas isik, näiteks lähedane või hooldaja. Sellisel juhul peab tervishoiutöötajal olema võimalik veenduda, et edastatud soov väljendab inimese enda tahet. Pärast tühistamissoovi teadasaamist tuleb tahteavaldus tervise infosüsteemis viivitamata tühistada.

Seejuures erineb tühistamine tahteavalduse koostamisest: elulõpu tahteavaldust ennast ei saa koostada üksnes suulise tahteavaldusega, kuid selle võib suuliselt tühistada.

Pea meeles: inimese hiljem ja otsusevõimelisena väljendatud tahe on varasemast elulõpu tahteavaldusest ülimuslik. Tühistamiseks ei ole vaja digitaalset ega omakäelist allkirja, kuid tühistamissoov peab olema selgelt väljendatud ja tervishoiutöötajale teatavaks saanud.

Tervishoiuteenuse korraldamise seaduse alusel elulõpu tahteavaldus ja võlaõigusseaduse alusel väljendatud tahe

Tervishoiuteenuste korraldamise seaduses (TTKS) sätestatud elulõpu tahteavalduse regulatsioon ei tähenda, et inimene saab oma tahet tervishoiuteenuse osutamise kohta väljendada ainult TTKS-is ette nähtud vormis.

Võlaõigusseaduse (VÕS) kohaselt põhineb tervishoiuteenuse osutamine inimese nõusolekul ning inimene võib oma tahet tervishoiuteenuse osutamise kohta väljendada ka etteulatuvalt. VÕS-i alusel väljendatud tahe võib olla vormivaba ega ole sama dokument mis TTKS-i alusel koostatud elulõpu tahteavaldus.

TTKS loob elulõpu tahteavalduse jaoks eraldi ja standardiseeritud õigusliku raamistiku. Sellele eelneb arsti nõustamine, tahteavaldus koostatakse kindlaksmääratud vormis ning selle andmed on tervishoiutöötajale tervise infosüsteemi vahendusel kättesaadavad. Selline lahendus aitab tagada, et inimese varem väljendatud tahe on otsusevõimetuse korral tervishoiutöötajale õigeaegselt leitav, üheselt mõistetav ja rakendatav.

VÕS-i alusel väljendatud tahte puhul sellist ühtset vormi ega tervise infosüsteemi kaudu kättesaadavust ei ole. Näiteks võib inimene oma ravitahte kodus paberile kirjutada, kuid kui see dokument ei jõua tema otsusevõimetuse korral tervishoiutöötajani, ei ole tervishoiutöötajal objektiivselt

võimalik sellest lähtuda. Samuti võib tekkida küsimus, kas väljendatud tahe on konkreetse raviotsuse tegemiseks piisavalt selge ja üheselt mõistetav, sealhulgas kas tahet on väljendanud just see konkreetne isik.

TTKS-i alusel koostatud elulõpu tahteavalduse puudumine inimese muud varem väljendatud tahet automaatselt õiguslikult tähtsusetuks. Kui inimese tahe on tervishoiutöötajale teada ja piisavalt selge, tuleb seda raviotsuste tegemisel arvesse võtta. Inimese tahe on oluline sõltumata sellest, kas see on väljendatud TTKS-is sätestatud elulõpu tahteavalduse vormis või muul VÕS-i alusel lubatud viisil.

Samas annab TTKS-i alusel koostatud elulõpu tahteavaldus inimesele ja tervishoiutöötajale suurema õigusselguse. Arsti nõustamine aitab inimesel teha teadliku ja kaalutletud otsuse ning tervise infosüsteemis kättesaadav tahteavaldus vähendab riski, et inimese varem väljendatud tahe jääb vajalikul hetkel tervishoiutöötajale teadmata.

Kui inimene on otsusevõimeline ja suudab oma tahet väljendada, lähtutakse alati tema hetkel väljendatud tahtest. See kehtib ka juhul, kui inimesel on tervise infosüsteemis kehtiv TTKS-i alusel koostatud elulõpu tahteavaldus.

Pea meeles: TTKS loob elulõpu tahteavaldusele ühtse vormi, arsti nõustamise ja tervise infosüsteemi kaudu kättesaadavuse, kuid ei võta inimeselt ära õigust väljendada oma tahet tervishoiuteenuse osutamise kohta ka muul VÕS-i alusel lubatud viisil. TTKS-i alusel koostatud elulõpu tahteavaldus ja VÕS-i alusel väljendatud tahe ei ole sama dokument.

Arsti vastutus elulõpu tahteavalduse rakendamisel

Elulõpu tahteavalduse olemasolu ei muuda arsti tavapärast professionaalset vastutust, kuid lisab kohustuse hinnata, kas tahteavalduse rakendamise eeldused on konkreetses olukorras täidetud.

Kui arst rakendab elulõpu tahteavaldust nõuetekohaselt ning jätab osutamata tervishoiuteenuse, millest inimene on kehtivas tahteavalduses loobunud ja mille suhtes on rakendamise tingimused täidetud, ei ole ravi osutamata jätmine käsitatav inimesele õigusvastase kahju tekitamisena. Sellisel juhul ei ole tegemist ka tervishoiuteenuse osutaja kohustusliku vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumiga.

Vastutuse küsimus võib tekkida eelkõige siis, kui arst hindab inimese kliinilist seisundit valesti ning rakendab elulõpu tahteavaldust olukorras, millele see tegelikult ei kohaldu, või jätab kehtiva ja rakendatava elulõpu tahteavalduse põhjendamatult arvestamata. Sellisel juhul võib sõltuvalt konkreetse juhtumi asjaoludest kõne alla tulla tervishoiuteenuse osutaja tsiviilõiguslik vastutus või kohustusliku vastutuskindlustuse regulatsiooni kohaldamine.

Arsti otsus peab põhinema inimese individuaalse terviseseisundi hindamisel ning kehtiva elulõpu tahteavalduse sisul. Kui tahteavalduse rakendamine ei ole võimalik või selle rakendamise eeldused ei ole selged, peab arst oma otsuse ja selle põhjendused nõuetekohaselt dokumenteerima.

Elulõpu tahteavalduse regulatsiooni eesmärk ei ole panna arstile karistusõiguslikku vastutust iga olukorra eest, kus tahteavaldust ei rakendata. Arsti tegevust hinnatakse konkreetse juhtumi asjaolude, professionaalse hoolsuse, ravijuhiste ning inimese õiguste ja tahte arvestamise põhjal.

Pea meeles: arsti ülesanne ei ole tahteavaldust automaatselt rakendada, vaid hinnata, kas selle rakendamise õiguslikud ja kliinilised eeldused on täidetud, ning oma otsus vajaduse korral põhjendada ja dokumenteerida.

Näidisjuhtumid

Juhtum 1. Otsustusvõimeline patsient muudab meelt

67-aastasel inimesel on tervise infosüsteemis kehtiv elulõpu tahteavaldus, milles ta on teatud olukorras intensiivravist loobunud. Haiglasse jõudes on ta otsusevõimeline ning ütleb arstile selgelt, et soovib praeguses olukorras kõiki näidustatud ravivõimalusi.

- Millisest tahtest peab arst lähtuma?
- Kas tervise infosüsteemis olev elulõpu tahteavaldus tuleb selles olukorras automaatselt rakendada?
- Miks?

Vastus. Arst lähtub inimese hetkel otsusevõimelisena väljendatud tahtest. Elulõpu tahteavaldus on mõeldud olukorraks, kus inimene ise ei ole otsusevõimeline. Kehtiva tahteavalduse olemasolu ei asenda otsusevõimelise patsiendi praegust tahet.

Juhtum 2. Kliiniline olukord ei vasta tahteavaldusele

73-aastasel inimesel on kehtiv elulõpu tahteavaldus, milles ta on kirjeldanud ravist loobumist ravimatu haiguse lõppstaadiumis. Ta satub liiklusõnnetusse ja on ajutiselt teadvuseta, kuid arstide hinnangul on vigastus ravitav ning paranemisväljavaade hea.

- Kas elulõpu tahteavaldust rakendatakse?
- Milline õiguslik tingimus ei ole täidetud?

Vastus. Tahteavaldust ei rakendata, sest tekkinud kliiniline olukord ei vasta tahteavalduses kirjeldatud olukorrale. Inimesele osutatakse näidustatud tervishoiuteenust.

Juhtum 3. Lähedaste ja usaldusisiku arvamus erineb

Otsusevõimetul patsiendil on kehtiv elulõpu tahteavaldus ja määratud usaldusisik. Patsiendi lähedased leiavad, et ravi tuleks jätkata, kuid usaldusisik leiab, et kehtivat tahteavaldust tuleb järgida.

- Milline on usaldusisiku õiguslik roll selles olukorras?

Vastus. Usaldusisik ei tee patsiendi asemel uut raviotsust. Tema ülesanne on aidata kaitsta patsiendi enda varem väljendatud tahet ja huve. Tahteavalduse rakendaja peab hindama kehtiva tahteavalduse sisu, kliinilise olukorra vastavust ja usaldusisiku rolli seaduses sätestatud ulatuses.

Elulõpu tahteavalduse õigusliku raamistiku kontrollkaart

Samm	**Kontrollküsimus**
Patsiendi tahe	Kas inimene on praegu otsusevõimeline ja saab ise oma tahet väljendada?
Tahteavalduse olemasolu	Kas patsiendil on kehtiv elulõpu tahteavaldus?
Rakendamise eeldus	Kas patsient on otsusevõimetus seisundis?
Kliiniline vastavus	Kas tekkinud kliiniline olukord vastab tahteavalduses kirjeldatud olukorrale?
Tahte selgus	Kas tahteavalduses väljendatud tahe on üheselt arusaadav?
Siduvus	Kas tegemist on tervishoiuteenuse osutamist puudutava tahtega või raviga mitteseotud eelistusega?
Usaldusisik	Kas patsiendil on määratud usaldusisik ja kas tema kaasamine on konkreetses olukorras vajalik?
Kui eeldused ei ole täidetud	Kui patsiendi tahe ei ole selge või kliiniline olukord ei vasta tahteavaldusele, ei rakendata tahteavaldust üksnes selle olemasolu tõttu.

Allikad

- Tervishoiuteenuste korraldamise seadus ja seletuskiri.